

BOSHLANG‘ICH SINFI ONA TILI TA‘LIMIDA O‘QUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH

Berdibayeva Aymira Naurizbayevna

Boshlang‘ich ta‘lim kafedrsi o‘qituvchisi.

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

---

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinfi o‘quvchilarining kreativ tafakkurini oshirishning dolzarb masalalari haqida so‘z yuritilgan bo‘lib, pedagogik faoliyatda boshlang‘ich sinfi o‘qituvchisining o‘quvchilar bilan ishlashidagi amaliy natijalar va ularni amalga oshirishni o‘ziga xos xususiyatlari haqida axborot berilgan.

Kalit so‘zlar: Kreativlik, fikrlash, piza testlar, metodika, pedagogik.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ РОДНОЙ ЯЗЫК ОБУЧЕНИЯ

Бердибаева Аймира Наурызбаевна

Преподаватель кафедры начального образования.

*Нукусского государственного педагогического института,
Узбекистан*

Аннотация: В данной статье говорится об актуальных вопросах повышения творческого мышления учащихся начальных классов, практических результатах работы учителя начальных классов с учащимися в педагогической деятельности и особенностях их реализации.

Ключевые слова: Креативность, мышление, пицца-тесты, методика, педагогика.

DEVELOPMENT OF STUDENTS’ CREATIVE THINKING IN PRIMARY CLASS MOTHER LANGUAGE EDUCATION

Berdibayeva Aymira Naurizbayevna

Teacher of the primary education department.

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyoz, Uzbekistan

---

Abstract: This article talks about the actual issues of increasing the creative thinking of elementary school students, the practical results of the elementary school teacher’s work with students in pedagogical activities and the specific features of their implementation. information is provided.

Key words: Creativity, thinking, pizza tests, methodology, pedagogy.

Yurtimizda olib borilayotgan islohotlarning amaliy samarasi o'laroq boshlang'ich sinf o'quvchilarining turli xil o'yinlar, qolaversa ko'ngilochar musobaqalar va oquv metodlarini tashkil etish ahamiyatli hisoblanadi. Oliy ta'lim markazlari bilan hamkorlikda boshlang'ich sinf o'quvchilarining turli ta'lim sohalarida bo'lgani kabi ona tili ta'limida ham oquvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantirish borasida turli ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan: Shuni misollar tariqasida keltirish mumkinki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining dastlabki ta'limi ya'ni birinchi sinf o'quvchilari uchun alifbo va o'qish kitoblar ona tili ta'lim kitoblarda kreativlikni oshirish maqsadida turli xil ko'ngilochar o'yinlar ularning zerikmasliklarini ta'minlash, darsga qiziqishlari va darsning mohiyatini oshirish darsga faolligini ta'minlash maqsadida turli xil audiorolliklar,

Videoroliklar bilan birgalikda tarqatma materiallar, ko'rgazmali qurollar bilan darsning samaradorligini oshirish yuzasidan olib borilayotgan ishlarning samarasi bugun kunda o'z natijasini berib kelmoqda. E'tibor qaratamiz to'rtinchi sinf ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilarining ikkinchi, to'rtinchi sinflarining ona tili ta'limida olib borilayotgan rivojlanish va integratsiyalashtirish ishlarini va tafakkurini rivojlantirishdagi turli ijobiy g'oyalar qanday usulda amalga oshirilmoqda degan savolga quyidagicha javob berish mumkin. Bunda boshlang'ich sinf ona tili kitobidan mashqlar bilan birgalikda ya'ni o'quvchi-yoshlarning fikrlashini dunyoqarashini oshirishda intellektual salohiyatini yanada oshirishga qaratilgan mashqlarning berilishi bu albatta yaxshidir. "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida shunday bir xodisa kuzatiladiki, ular fikrlashga, dunyoqarashni oshirishga bo'lgan e'tiborning mavjudligini o'zlari sezmasliklari mumkin, biroq o'qish kitoblari va boshqa kitoblardan ona tili ta'limi kitoblarda ushbu narsa yaqqol ajralib turadi"[1].

Misol tariqasida - mavzu sifatida tanlangan obyekt va sub'ekt ortasidagi mulohazalarga e'tibor qaratib ko'ramiz. Buning uchun siz ona tili kitobining mavzulardan birida "Nutqimiz til ko'rki" mavzusi berilgan, bunda faqatgina mashq va qoidalaridan iboratgina yondashuv bo'libgina qolmay bundan tashqari sur'atlarning ham berilishi ya'ni bundan maqsad kreativ yondashishdan asosiy - g'oyaviy maqsad shundan iboratki oquvchilarning su'ratga qarab birqancha o'quvchilar yoki do'stlar bilan suhbatlashish turganligi namunasini keltirish mumkin.

Bundan tashqari kuz manzaralari degan mavzu o'tilyapti, unda suratning kuz holati tasvirlanishi va bu orqali kuzda qilinadigan ishlar ya'ni mevalarning terib olinishi, kuzda qilinadigan ishlar, daraxtlarning barglarining sarg'ayishi, sovuqning kuzatilishi va ulardagi sifatlar bilan o'quvchining tasavvur qobiliyati yanada rivojlanadi. Bu oz-ozidan kreativ fikrlashga, so'zlovchining so'zlash qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Misol uchun siz ona tili kitobida mashqlarning birida kelgan daraxt rasmni korsating iz, bunda

oquvchilar daraxtning hajmini, katta yoki kichikligi bundan tashqari daraxt tanasining rangi, barglarining kuzdagi rangi tasvirlanadi. Bunda albatta yaxshi amallar ko‘rish mumkin. Qo‘shimcha tariqasida shuni aytish mumkinki, o‘quvchilarning boshlang‘ich ta‘limi shunday bir xodisa kuzatilaki, bunda asosan mantiqiylikka urg‘u beriladi ya‘ni shunday bir hodisalar va mashqlarda keladigan yoki gaplar beriladiki, ularning orasida ochiq joylarning tashlab ketilishi (ko‘p nuqtalar nazarda tutilyapti) va shu ochiqlik o‘rniga muqobil so‘zning qo‘yilishi talab qilinadi. “Kundalik turmush tarzimizda ishlatadigan so‘zlarni qo‘llay olish qobiliyatidan kelib chiqib ya‘ni uslublar doirasidan albatta chiqib ketmagan holatda uslubiy xolislikni saqlagan holatda shunday yondashuv haqida aytib o‘tish va qolaversa undan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi” [2].

Endi o‘z o‘rnida shuni ham aytib o‘tish lozimki, o‘qituvchining ya‘nk pedagog oquvchilarga nisbatan ularning fikrlarni bilgan va ular bilan mulohaza yuritgani holatda ular bilan yondashgan tarzda metodlardan foydalanishi albatta o‘rinlidir. Bajarilayotgan amaliyotning har tomonlama intellektual salohiyatini oshirishda ularning dunyoqarashi, fikrlashiga mos mavzularning tanlanishi ham albatta yaxshi va bu borada oliy ta‘lim muassasalarida shunday ko‘nikmalar borki, mavzularning mustahkamlanishida yoki takrorlash darslarida pedagoglarning o‘quvchilari bilan hamkorlikda ishlashini amalga oshirishda ularning har qanday mavzu yuzasidan suhbat qurishni istab turgan ekanliklari, ularga qaysi mavzu yuzasidan olib boriladigan mashqlar, savol-javoblar, test topshiriqlari tanlash va bajarish qobiliyatining erkinligi qarab qanday mavzu tanlash kerakligi ular bilan muhokama qilinadi va sarlovha sifatida qoyiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlatadigan pedagoglar asosan ikkita narsaga e‘tibor qaratishlari lozim. Birinchisi shaxsiy rivojlanishni ta‘minlovchi ko‘nikmalar va kreativ yondashuv ikkinchisi - jamoaviy tarzda yondashish va rivojlanishini ta‘minlaydigan metod va uslublar prinsiplaridan foydalanishni afzal ko‘rishadi. Bundan tashqari bolalarda o‘ziga xos yondashuvni tashkil etish va ulanishning turli natijalarini berilishi ular o‘rtasida o‘zini takomillashtirishga xizmat qilib shaxsiy rivojlantirish yoki jamoaviy rivojlantirishning turli bir qancha korsatmalari, tamoyillarida namoyon bo‘ladi.

“Dars davomida savollar yoki javoblar bilan rag‘batlantirish ularni doimiy ravishda qo‘llab-quvvatlash hamda buning natijasida maktab o‘quvchilarda o‘ziga bo‘lgan ishonchning ortishiga olib keladi. Bunga qo‘shimcha tarzda aytish mumkinki, bolalarning shaxsi ya‘ni mustaqil ravishda mashqlarni bajarishi mustaqil ravishda fikrlashi ish faoliyatini tashkil etish, ta‘minlash ham albatta katta natijalarga olib keladi va bu maktab boshlang‘ich o‘quvchilarning kelajakdagi jamiyat va shaxs faoliyatiga nisbatan shaxsiy javobgarlikning shakllanish bosqichlarini ta‘minlab berishda asosiy dasturiy

manba bo‘lib xizmat qilishi bu hech birimizga sir emas” [3].

Bolalarning o‘zaro yoki jamoaviy mustaqil faoliyatini tashkil etish va ularga har tomonlama yordam berishini shakllantirish lozim. Bolalarning qiziqishlarini inobatga olgan holatlar da ularga o‘zlari uchun qiziq bolgan mavzular doirasida mashqlar berilishi, misol uchun: biror bir narsalar yasab kelish, biror rasmlarni chizib kelishi mumkin va hatto shunday mashqlar doirasida bolalar bilan ishlash va albatta ularning rivojlanishlari predmeti konstruktivlik, kommunikativlik xususiyatlarini oshirishda albatta o‘ziga xos manba bo‘lib xizmat qiladi. Bundan tashqari bir necha omillar borki, bola shaxsiyatida rivojlanishining kreativ bosqichlarini ochib berishda, o‘zini rivojlantirishda, turlarga uchrashishga yordam beradigan mana shu narsalardan qochish lozim. Bolalarda shakllanayotgan fikrda ikkilamchilik ya‘ni tavakkaldan qo‘rqish, muqobil javobni olsammikan yoki boshqa bir javobda qolgani ma‘qul. Ikkilamchilikdan qochishni shakllantirish, yigitlar va qizlar o‘rtasida boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ortasida muomala madaniyatini shakllantirish, ular o‘rtasida hurmatsizlikdan qochishga, ular o‘rtasida bir-biriga hurmat va shaxsiy fikrlarni muhokama qilish, hurmat qilish tamoyillarini shakllantirish katta asosiy dasturiy manbalarni yaratib beradi. Quidagilarga e‘tibor qaratamiz:

1. Boshlang‘ich ta‘lim ona tili darsliklarining jahon standartlariga mos kelishi bilan birgalikda o‘quvchilar o‘zlashirishiga muvofiqlashtirilgan bo‘lishi lozimligi;

2. Boshlang‘ich ta‘lim ona tili darsliklarining tarkibida piza testlar, mantiqiy mashqlar, boshqotirmalar sinf mavjud bo‘lishi;

3. Boshlang‘ich ta‘lim ona tili darsliklarining tarkibiy qismlari tuzilish jihatidan har tomonlama ijobiylikni tashkil etishi va o‘ziga xos bo‘lishi;

4. Boshlang‘ich ta‘lim ona tili darsliklarining muvofiqlashtiruvchi kengash va oliy ta‘lim vazirliklarining tavsiyasi asosida chop etilishi;

5. Boshlang‘ich ta‘lim ona tili darslarining tashkil etilishida o‘qituvchi va o‘quvchi hamkorligini ta‘minlashning o‘ziga xos xususiyatlari.

“Maktab darsliklarining boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ona tili kitoblarda shunday bir mashqlar berilganki, bunda yakka shaxs fikrlashi, dunyoqarashining shaxs fantaziyasining yuqori bosqichlarni shakllantirishda xizmat qiluvchi mashqlar vauning berilishi ham albatta bu yaxshi biroq, boshqalarga qaraganda shaxsning dunyoqarashi shakllanishi bilan jamoaviy shakllanish o‘rtasida tafovutning yuzaga kelmasligini ta‘minlash lozim”[4].

Har qanday holatda ham har qanday holatda ham ularning krativ dunyoqarashini shakllantirish, ularga yutuqlarga erishishlarida maslahatlar berish, shaxsiy dunyoqarashi shakllantirish borasida salmoqli vazifalar belgilanib olinadi. Maktab o‘quvchilarining boshlang‘ich ona tili kitoblarida keng yoritib berilgan, yaqinda ashrdan chiqqan yangi ona tili kitoblarida

boshlang'ich sinf o'quvchilarining ushbu darsliklari jahon andozalarning asosiy normalariga mos kelishi kuzatiladi. O'quvchilarning o'zaro bir-biri bilan hamjihatlikda hamkorlikda ishlashining rivojlanishiga olib keladi va ularning natijalari o'laroq sarhisob qilinadi. Ona tili darsliklarda berilgan mashqlar yoki adabiyotlar umuman olganda, topshiriqlarning tahliliy natijaga tortilishi hamda ular o'rtasidagi munozara va muzokaralarning natijalari inobatga olinadi. Ta'lim tizimida yangi mazmuning turli tmoyilligi ya'ni biz tog'ri fikrlash yoki so'zlay olish asosida mana shu fikrlashda xatoliklarga yo'l qo'ymasligimiz zarur. Tamoyillar fikrlashlar albatta kreativlikning yangi boshqacha yog'imdan ishda yordam beradi. Bunda mashqlar asosida mavzular doirasida fikrlash qobiliyatini oshirish borasida o'quvchilarga so'zlarning muqobilini tanlash, o'zlari gaplar tuzish kabi topshiriqlarni berish lozim va albatta maqsadga muvofiq boladi. O'qituvchilar hamkorligi mana shunday mustaqil ijodiy faoliyati natijasida tashkil etiladigan bo'lsa yaxshi natijalar kuzatiladi ya'ni bunda oqituvchi kreativ yondoshgan holatda o'z quvchisini kashf etishi lozim. Ushbu holatda boshlang'ich sinf o'quvchilarning faoliyatini ta'minlash ular ortasidagi kreativlikni yaratishga zamin hozirlash bu pedagogning vazifasi hisoblanadi. Kreativlikni shakllantirishda asosiy dasturiy manbalar quyidagilardan iborat:

- videoroliklar;
- audiorolliklar;
- piza testlar;
- mantiqiy misollar;
- fikrlashga qaratilgan mashqlar;
- shaxsiy erkinlik, shaxsiy fikr;
- shaxsiy yoki jamoaviy shakllanish.

“Haqiqatdan ham kashf etilayotgan o'quvchi o'qituvchining yutug'i demakdir. Ana shu jarayoniga etarlicha e'tibor qaratish lozimki, boshlang'ich tashkil etilgan ta'limda har bir sinf o'quvchisining odatiy kundalik turmush sharoitida yetarlicha o'rin qoldira oladigan ta'limning boshlanish ta'limda ahamiyatli hodisadir. Shuning uchun boshlang'ich talimda olgan bilimni kelajakda ham qo'llay olishi, hayoti davomida unga foydasi tegishini unutmaslik lozim. Shu boisdan ham o'quvchi kreativ bo'lishga intiladi, oddiylikdan jamoaviylikfan qochgan holatda boshqacha yondashish, ozgachalik o'ziga xoslik sezilib turadi va bu albatta samaradorlikni shakllantirishda katta xizmat qiladi”. [5].

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tish mumkinki, boshlang'ich sinf o'quvchilarning ona tili ta'lim darslarida kreativ tivojlanishlarini shakllantirish bosqichlari albatta birinchi sinfdan boshlanib to'rtinchi beshinchi sinf gacha davom etadi. Bunday o'qituvchi ya'ni tajribali pedagog o'z o'quvchisining birinchi sinf ekanligidan to'rtinchi sinf bo'lguniga qadar qanday yo'nalishda

yoki qanday sohaga nisbatan qiziqishining e'tiborga molik xususiyatlarni aniqlashga erishish va bunda ona tili ta'lim mashqlari davomiyligida shaxsiy rivojlanish jamoaviy rivojlanish shaxsiy dunyoqarashni oshirishda lozim bo'ladigan mashqlar fikrlashga, so'zlash qobiliyatiga molik savol-javoblar, davra suhbatlarini shakllantirish, pedagoglarning o'quvchilari bilan birga rivojlanishda dasturiy manba bo'ladi va ushbu manbalar asosida boshlang'ich ta'lim ona tili o'qish kitoblarining ham mavjud ekanligi tahsinga sazovor.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev SH.M “Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz”. Toshkent - 2017.
2. “Pedagogik kompetentlilik va kreativlik asoslar” moduli bo'yicha o'quv - uslubiy qo'llanma. Toshkent - 2015.
3. Jo'rayev P.X., Raximov B.X., Xolmatov Sh.F “Yangi pedagogik texnologiyalar. Muammoli ta'limga asoslangan o'quv - metodik qo'llanma”. Toshkent - 2005.
4. Azizov. B “Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari”. Ped. fan. dok... dis. – Toshkent – 2003.
5. Aliyev. A “O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyati”. – Toshkent – 1991.